

**Образац 2.**

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ  
Број захтева: 03- 865./1  
04.02.2013.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ БИОТЕХНИЧКИХ НАУКА

**ЗАХТЕВ**

**за давање сагласности на извештај о урађеној докторској дисертацији**

Молимо да сходно члану 46. став 5. тачка 4. Статута Универзитета у Београду /»Гласник Универзитета“ бр. 131/06/,), дате сагласност на извештај о урађеној докторској дисертацији кандидата

**Мр НЕВЕНА ВАСИЉЕВИЋ**

пријавила је докторску дисертацију под називом:

**„Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“**

**ИЗ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ: ШУМАРСТВО**

Универзитет је дана од 14.10.2008. године, својим актом под бр. 01 бр.612-31/72/08/ дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

**„Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“**

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Невене Васиљевић образована је на седници одржаној **24.10.2012.** год., одлуком Наставно-научног већа факултета под бр. **01-9090/1 од 24.10.2012.** у саставу:

| Име и презиме члана комисије                                                                                                   | звање | научна област       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|---------------------|
| 1. Др Јасминка Цвејић, редовни професор, Универзитета у Београду-Шумарског факултета;                                          |       | Шумарство           |
| 2. Др Давор Газвода, редовни професор, Биотехничког факултета –Крајинска архитектура Универзитета у Лубљани, Биотехничке науке |       |                     |
| 3. Др Милан Медаревић, редовни професор, Универзитета у Београду-Шумарског факултета;                                          |       | Шумарство;          |
| 4. Др Дејан Ђорђевић, редовни професор Универзитета у Београду-Географског факултета –                                         |       | Просторно планирање |

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 30.01.2013. године.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА  
Проф.др Милан Медаревић

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом  
2. Акт надлежног тела факултета о израђеној докторској дисертацији

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ  
Број: 01-796/1  
Датум: 30.01.2013.  
Б Е О Г Р А Д

На основу члана 154. Статута Факултета, а на основу предлога Већа одсека за пејзажну архитектуру и хортикултуру бр. 8391/6 од 12.12.2012. год. и Извештаја Комисије бр. 8391/4 од 10.12.2012. год, Наставно-научно веће Универзитета у Београду-Шумарског факултета, на седници одржаној 30.01.2013. год, доноси

### О Д Л У К У

Усваја се израђена докторска дисертације **мр Невене Васиљевић** под насловом: „**Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије**“.

Образује се Комисија за јавну одбрану, у саставу:

1. Др Јасминка Цвејић, редовни професор Универзитета у Београду-Шумарског факултета,
2. Др Давор Газвода, редовни професор Биотехничког факултета – Крајинска архитектура, Универзитета у Љубљани,
3. Др Милан Медаревић, редовни професор Универзитета у Београду-Шумарског факултета,
4. Др Дејан Ђорђевић, редовни професор Универзитета у Београду-Географског факултета– Просторно планирање.

### О б р а з л о ж е њ е

Универзитет у Београду је својим актом 01 број: 612-31/72/08 од 15.10.2008. године дао сагласност на предлог теме докторске дисертације мр Невене Васиљевић под називом: „Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“.

Кандидат је објавио следеће научне радове:

- Ristić R., Kašanin-Grubin M., Radić B., Nikić Z., **Vasiljević N.** (2012): Land Degradation at the Stara Planina Ski Resort, *Environmental Management*, Springer, Vol. 49, br. 3, str. 580-592 (ISBN 1432-1009)
- Ristić R., Radić B., **Vasiljević N.** (2011): Characteristics of Maximum Discharges on Torrential Watersheds in Serbia, *Journal of Environmental Protection and Ecology*, Vol. 12, Book 2, pg. 471-487 (ISSN 1311-5065)
- Ristić R., Marković A., Radić B., Nikić Z., **Vasiljević N.**, Živković N., Dragicević S. (2011): Environmental Impacts in Serbian Ski Resorts, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, Vol. 6, No. 2, pg. 125-134 (ISBN 18424090)
- Ristić R., Radivojević S., Radić B., **Vasiljević N.**, Bjedov I. (2010): Restoration of Eroded Surfaces in Ski Resorts of Serbia, *CATENA VERLAG, Advances in GeoEcology* 41, pg. 165-174, Reiskirchen, Germany (ISBN 978-3-923381-57-9)

- Ristić, R., **Vasiljević, N.**, Radić, B., Radivojević, S. (2009): Degradation of Landscape in Serbian ski resorts - Aspects of scale and transfer of impacts, SPATIUM International Review, No. 20, pg. 49-52 (ISSN 1450-569X)
- Radić, B., Nikić, Z., Trivan, G., **Vasiljević, N.**, Dragičević, S., Živković, N., Radosavljević, Z. (2011): Erosion Control and Protection from Torrential Floods – Spatial Aspects, SPATIUM International Review, No. 25, pg. 1-6 (ISSN 1450-569X)

Дана 05.10.2012. године, мр Невене Васиљевић је предала Факултету израђену докторску дисертацију. Комисија за оцену докторске дисертације предложила је ННВ-у да се предметна дисертација прихвати и одобри одбрана, те је одлучено као у диспозитиву ове одлуке.

Одлуку доставити: Универзитету у Београду–Већу научних области, члановима Комисије, именованој, Служби за наставу и студентска питања, декану, писарници.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА  
Проф. др Милан Медаревић

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ**

**ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

**мр Невене Васиљевић**

**I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ**

1. Орган који је именовао (изабрао) комисију и датум:  
Наставно научно веће Универзитета у Београду Шумарског факултета  
(одлука бр. 01-9090/1 од 24.10.2012.).
2. Састав комисије:
  - др Јасминка Цвејић, редовни професор  
Универзитет у Београду, Шумарски факултет
  - др Даворин Газвода, редовни професор  
Универзитет у Љубљани, Биотехнички факултет - Крајинска архитектура
  - др Милан Медаревић, редовни професор  
Универзитет у Београду, Шумарски факултет
  - др Дејан Ђорђевић, редовни професор  
Универзитет у Београду, Географски факултет - Просторно планирање

**II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ**

1. Име, име једног родитеља, презиме:  
Невена, Божидар Булатовић, Васиљевић
2. Датум и место рођења, општина, држава:  
2. октобар 1965. Никшић, Црна Гора
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе, магистарског рада:  
26.04. 2005.г. Шумарски факултет у Београду, „Функције неких манастирских шума у Националном парку Фрушка гора"
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука/мастера:  
Магистар шумарства за пејзажну архитектуру

**III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

„Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“

#### **IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Докторска дисертација мр Невене Васиљевић под насловом „Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“ подељена је у 6 поглавља којима претходи уводно поглавље. Рад се завршава поглављем закључних разматрања, списком цитиране литературе и биографијом. Дисертација је написана на 206 страница, садржи 255 литературна навода, 33 илустрације и 7 табела.

На почетку дисертације је насловна страна на српском и енглеском језику, кључна документациона информација, страна са информацијама о ментору и члановима Комисије, извод с кључним речима (на српском и енглеском језику), садржај и списак скраћеница и акронима, слика и табела. Поголавља су структурирана тако да представљају посебне целине, а на крају су дати закључци којима се обједињује разматрана проблематика. Поголавља су распоређена на следећи начин:

|                                                                             |         |
|-----------------------------------------------------------------------------|---------|
| УВОД                                                                        | 1-8     |
| 1. ПЛАНИРАЊЕ ПРЕДЕЛА: ТЕОРИЈЕ И МОДЕЛИ                                      | 9-42    |
| 2. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ                                                         | 43-54   |
| 3. ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА -<br>ЕВРОПСКА ИСКУСТВА И ПРОБЛЕМИ | 55-79   |
| 4. ПЛАНИРАЊЕ ПРЕДЕЛА У СРБИЈИ: ОД ТЕОРИЈЕ ДО ПРАКСЕ                         | 80-112  |
| 5. КА НОВОЈ ТЕОРИЈИ ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА:<br>АЛТЕРНАТИВНИ МОДЕЛ                | 113-154 |
| 6. ПРИМЕНА НОВОГ КОНЦЕПТА ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА У СИСТЕМУ<br>ПЛАНИРАЊА У СРБИЈИ | 155-183 |
| ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА                                                         | 184-189 |
| ЛИТЕРАТУРА                                                                  | 190-205 |

#### **V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

##### **Увод (странице 1-8)**

У уводном делу кандидат нас упознаје са проблемом деградација и нестајања препознатљивог карактера предела, као једног од носиоца културног идентитета људи који га настањују. Резултати истраживања који су објављени у оквиру INTERREG CADSES 2002-2006 пројекта показали су да постојећи просторни планови и инструменти за њихову имплементацију, како и Европи тако и у Србији, не сагледавају карактер предела као вредност коју треба очувати и унапредити. Разлоге треба тражити у владајућем традиционалном приступу секторског планирања усмереног на очување изузетних предела и њихову пасивну заштиту. На основу претходних сазнања је формирана *полазна хипотеза да концепт планирања предела тражи промену у складу са проблемима које носи време у ком живимо*, односно да је *потребно темељно преиспитивање постојеће парадигме и истраживање могућности за стварањем алтернативе која ће омогућити превазилажење постојећих слабости*. Намера Кандидата је да се преиспитивањем могућих праваца планирање предела усмери ка конституисању у оквирима планирања просторног развоја. Као одговор на претходно, одређен је и предмет рада - *стварање адекватног модела и методе планирања предела који би*

омогућили одговарајуће управљање трансформацијом простора, користећи предео као референтни оквир на свим нивоима планирања простора (просторно и урбанистичко), како би се постигла комплементарност просторног развоја и развоја предела. На основу претходних хипотеза и предмета рада дефинисан је научни циљ - *делимична реформа система планирања простора која може настати под утицајем нове парадигме планирања предела*, која, у низу могућих решења, нуди оптималан модел институционализовања планирања предела у укупан систем планирања у Србији, како у погледу *основних принципа, метода карактеризације и типологије предела*, тако и у дефинисању *основних смерница израде плана предела*. Имајући у виду историјски развој и традицију планирања простора у Србији, Кандидат поставља следеће задатке:

- *Разумевање и прихватање холистичког приступа* тумачењу и интерпретацији предела од ког зависи и концепт планирања предела: *заштита vs развој*;
- *Формирање окоснице нове парадигме* на основу анализе развоја научне парадигме планирања предела и систематизације његових теоријско-методолошких основа;
- *Успостављање веза између просторног развоја, односно, просторног планирања и планирања предела* са посебним освртом на документа Европске Уније и Савета Европе у којима се показује непосредно и посредно интересовање за предео и његове вредности;
- *Преглед модела институционализације планирања предела*, у односу на концепт предела, у системима планирања у европским регионима и Србији;
- *Указивање на могући правац развоја нове теорије планирања предела* као оптималног модела просторног развоја;
- *Примена „новог“ теоријског концепта, модела и метода у постојећим систем планирања у Србији*, приближавање концепту планирања кроз предео;
- *Отварање перспективе за планирање предела кроз модалитете имплементације Европске конвенције о пределима*, као метафоре нове парадигме планирања предела, у Србији;
- *и на крају, примена резултата истраживања на процес образовања који се у овој области одвија на Универзитету у Београду, односно усмеравање промена у плану и програму који се реализује на Шумарском Факултету Универзитета у Београду.*

## 1. ПЛАНИРАЊЕ ПРЕДЕЛА: ТЕОРИЈЕ И МОДЕЛИ (странице 9-42)

У овом поглављу Кандидат се бави истраживањем домена планирања предела, анализира развојне фазе теорије планирања предела користећи Khun-ов модел научне револуције а концепте планирања предела посматра са аспекта дихотомности: *заштита vs развој предела*.

Савремени и комплексни проблеми које изазива човек на крају XX века довели су пејзажне архитекте у позицију да поставе *питање вредности* којима се руководи савремено планирање предела. Граница поља којим се бави планирање предела, као област пејзажне архитектуре, знатно је проширена како у просторном (сада се и урбани предео посматра као подручје истраживања) тако и у садржајном смислу (природни и културни елементи). Поставља се питање *да ли планери, у исто време, могу сагледати предео из еколошки оријентисане перспективе као и*

*перспективе људи за које он има неко друго значење, значење културног идентитета.* Исто тако, још увек није јасно дефинисано јавно добро које би евентуално интегрисало вредности у пределу како би равноправно могло да конкурише осталим јавним добрима као планерским приоритетима. Уграђивање нових вредности у парадигму за собом доноси и преиспитивање концепата, метода и техника који постојећу парадигму уводе у фазу Kuhn-ове кризе. У одсуству свеобухватне теорије, пејзажна архитектура, односно планирање предела, наилази на проблеме формирања идентитета професије, дефинисања домена, артикулисања теоријских основа за истраживање. У односу на претходно речено, данас су присутна два дискурса, две перспективе планирања предела. Једна истражује предео као јединицу и задржава секторски приступ, а друга посматра предео као територију, мултифункционалан, динамичан систем, хибридни ентитет који свој карактер и интегритет црпи из унутрашњег склада, међузависности, комплементарности форме, функције и вредности његових саставних елемената. Први је традиционалан приступ планирања заштите предела (у оквирима заштићених добара), а други представља *вредност којој тежимо*, односно планирање развоја *кроз* предео. Кандидат сматра да се питање свеобухватног планирања на предеоним основама више не доводи у питање. Представљене методе (Steiner-ова, Steinitz-ова Ahern-ова) су трансдисциплинарне и систематске, што их чини применљивим у свеобухватном планирању простора. Могућност успостављања везе између научних приступа, естетског и еколошког, представља теоријско подручје истраживања на ком је могуће формирати нову парадигму пејзажне архитектуре. Кандидат констатује да је савремена наука пред изазовом да применом дискурса планирања предела, који се базира на теоријама естетике и резилијентности социо-еколошких система на предеоним нивоу, напусти традиционалан концепт секторског планирања предела - планирања за предео и примени концепт планирања *кроз* предео.

## **2. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ (странице 43-54)**

У светлу савремених трендова развоја планирања предела, у овом поглављу Кандидат истражује могућност успостављања веза између просторног развоја, односно просторног планирања и планирања предела. Анализа међународних активности Европске Уније и Савета Европе у области просторног развоја, са посебним освртом на документа у којима се показује непосредно и посредно „интересовање“ за предео и његове вредности (*Перспективе просторног развоја Европе, Водећи принципи одрживог просторног развоја европског континента и пратеће препоруке, Територијална агенда Европске уније*) показује да се предео посматра као суштински елемент различитих развојних стратегија. Иако није увек експлицитно речено, појављује се шири поглед на проблематику предела који јесте близак концепту заштите предела, али отвара расправу и о питањима која су битна за ближе одређење концепта развоја. По мишљењу Кандидата, у Европској конвенцији о пределима, питање континуалног разматрања дихотомног односа којим је обележен традиционалан однос према пределима у двадесетом веку (природни *vs* културни, урбани *vs* рурални, изузетни *vs* свакодневни, заштита *vs* развој), резултирало је једноставном дефиницијом: предео је *област, онако како је види становништво, чији је карактер резултат акција и интеракција природних и/или културних фактора*. Дефиниција је настала као резултат примене

принципа холизма и демократичности у приступу планирању, заштити и управљању пределима.

Истраживање којим су обухваћена докумената која се баве перспективама просторног развоја Европе показују да не постоји дилема да је синергија између предела и планирања простора неопходна, а намеће се и питање: *на који начин успоставити везу између планова и савремене концептуализације предела?* Кандидат истиче потребу успостављања *вертикалних, хоризонталних и трансверзалних веза и координацију између планирања предела и планирања просторног развоја.*

### **3. ИНТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА - ЕВРОПСКА ИСКУСТВА И ПРОБЛЕМИ (странице 55-479)**

У овом поглављу Кандидат даје преглед институција које се баве планирањем предела. У оквиру претходних истраживања дошло се до закључка да је планирање предела условљено националним (регионалним) културним оквиром, традицијом и важећом парадигмом. Развој парадигме планирања предела је показао функционалну зависност модела планирања предела од концепта предела, односно од методолошког оквира за његово тумачење и интерпретацију. Претходно истакнуте теоријске чињенице су формирале дискурс истраживања који се кретао у три правца: а) један је био усмерен ка дефинисању културног оквира у ком је предео концептуализован, б) други се бавио различитим моделима институционализације, односно применом важећег концепта предела на различитим нивоима планирања (националном, регионалном и локалном) и в) на крају су дефинисане критичне тачке система знања у примени новог концепта планирања предела.

Транснационална сарадња, која се остварује путем INTERREG пројеката, показала се као добар начин да се национални системи просторног планирања „позиционирају“ у оквиру европског просторног планирања. У једном од таквих пројеката - INTERREG III B 2002-2006 CADSES LOTO (Landscape Opportunities for Territorial Organization), који је базиран на принципима ESDP (*Перспективе просторног развоја Европе*) и ЕКП (Европска конвенција о пределима), *анализирани су европски регионални културни оквири да би се утврдила могућност институционализације савременог концепта планирања предела у систем просторног планирања.* У оквиру пројекта је истраживан културни образац европских региона у ком се формирао однос према пределима (италијанске регије: Lombardia, Umbria, Emilia Romagna, Veneto, Marche, немачког региона Bayern, Републике Словеније и Републике Хрватске) са циљем да се омогући свеобухватан увид у различитост.

Кандидат констатује да у европским регионима постоје различите институционализације планирања предела које су условљене владајућим концептом предела (предео као систем хомогених јединица, као мозаик, као носилац биодиверзитета, као културна баштина, као визуелна перцепција). Институционализација планирања предела се креће у дијапазону од стандардних и потврђених инструмената заштите природе, преко студија процене рањивости предела и концепта предела као дела планских докумената до регионалних планова предела. Одвојена анализа различитих аспеката предела је на крају резултирала



интеграцијом која је схватана као прост збир различитих али одвојених тумачења предела. Да би се превизишло садашње стање неопходно је активирати процес реципрочног комбиновања знања и одговорности, који је у стању да генерише заједничке области знања у намери да се дође до заједничке интерпретације.

На крају, Кандидат констатује да, без обзира на културни оквир концептуализације предела, различите институционализације и критичне тачке знања у процесу планирања предела, постоји консензус око потребе за *дефинисањем адекватног концептуалног и оперативног инструмента планирања предела* који ће интегралном интерпретацијом предела омогућити и његову одговарајућу примену *на свим нивоима и у секторима планирања просторног развоја*.

#### **4. ПЛАНИРАЊЕ ПРЕДЕЛА У СРБИЈИ: ОД ТЕОРИЈЕ ДО ПРАКСЕ (странице 80-112)**

У овом поглављу Кандидат прати развој научне мисли о планирању предела у Србији као и његову институционализацију кроз систем планирања.

Према Khun-овој шеми, период еволуције научне мисли Кандидат дели на три периода: Предпарадигматски период (1950-1980), Квази рани парадигматски период (1990-2007), Рани парадигматски период (2007-...). Од првих сазнања па све до данас, планирање предела у Србији се највећим делом креће у оквирима предпарадигматског периода са наговештајима ране парадигме. Од првих заговорника предеоног приступа у планирању простора (Крстић, Чолић, Милинковић, Перишић, Марушич) па до савремених заступника (Божовић, Цвејић, Мацура, Пуача, Ђорђевић, Тошић, Видер, Јоцић...) не постоји опште прихваћен консензус о питању одређеног научног проблема у теоријском смислу, а о моделу планирања предела се још увек не говори (ако занемаримо област специфичног универзитетског образовања). Ипак, у неким периодима се могу пронаћи наговештаји ране парадигме: *постоје интерпретације проблема истраживања које заступају различите школе* (школа пејзажне архитектуре, географска и архитектонска школа), као и рудиментирани утицаји екологије која све више добија улогу фактора „коегзистенције“ различитих приступа али без јасних и у пракси провераваних методолошких упутстава. Корени планирања предела у Србији се засигурно налазе у домену еколошке научне теорије. Данас се захваљујући ратификацији Европске конвенције о пределима, атмосфера планирање предела у Србији полако мења и улази у фазу ране парадигме. Резултати истраживања која се одвијају у академским оквирима (Цвејић et al., 2008: Студија *Типологија предела Београда за потребе примене Европске Конвенције о пределима*) указују на много планибилније тумачење и интерпретацију предела које, кроз карактер предела, указује на вредности којима свеукупан процес планирања простора добија на квалитету.

Кандидат истиче вредност научних и стручних расправа и пројеката који су, у тражењу оптималног модела, неформално утицали на процес израде планова. Развој институција планирања предела подељен је у три фазе: а) Прва фаза до 1995: Трагање за оптималним моделом планирања предела *по себи*; б) Друга фаза од 1995 до 2003: Генерални план предела: планирање предела као законодавна

обавеза; в) Трећа фаза од 2003 до 2007: Планирање предела изван планске легислативе: изазов потписивања *Европске конвенције о пределима*.

Када се говори о формалној институционализацији планирања предела у Србији обично се мисли на период од 1996. до 2003. године када је план предела, као генерални план, формално припадао систему планирања у Србији. Анализирајући планове који су урађени у том периоду, Кандидат наводи разлоге због којих планирање предела губи статус институције у оквирима Закона о планирању и изградњи (2003):

- План предела нема традицију у планирању у Србији, а када се појавио 1996. године у Закону о планирању и уређивању простора, појавио се у групи урбанистичких планова, где му по намени, циљевима и методологији очигледно није било место;
- Урађен је веома мали број планова предела (Завод за урбанизам Војводине), са јасним циљем: рекултивација деградираних простора у објекту заштите природе - Националном парку Фрушка Гора;
- Руководиоци планова су били архитекте који нису разумели природу, методологију и циљеве израде планова предела;
- Генерални план предела, као окосница практичне примене, био је неприпремљен за време опште дерегулације која је владала у пракси планирања и уређивања простора крајем XX века.

На крају овог поглавља Кандидат констатује да сваки наредни изазов успостављања везе између планирања простора и предела захтева јасно дефинисано методолошко образложење, ком претходи и прихватање у стручној и научној јавности да би се обезбедио неопходан планерски дијалог, комуникација чије непостојање крије многе разлоге пропадања, па и нестајања вредних покушаја у кретању ка бољем планирању.

## **5. КА НОВОЈ ТЕОРИЈИ ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА: АЛТЕРНАТИВНИ МОДЕЛ (страница 113-154)**

Наредна два поглавља представљају највећи научни допринос тезе. Користећи оквир Kuhn-ове научне револуције, на почетку овог поглавља, Кандидат констатује да је планирање предела у кризи, чиме је потврђена почетна хипотеза. Даљу расправу гради на ставу да је планирању предела *потребна форма нове парадигме која омогућава другачији начин интерпретације постојећег знања који постојећа технологија омогућава*. Анализирајући шири оквир планирања простора, коме припада и планирање предела, Кандидат сматра да предео као део *вредносног система*, мултидисциплинарни предмет истраживања, представља главну атрактивност и окосницу реконструкције теорије планирања предела. У исто време, своје ставове гради на истраживањима научника који анализирају принципе планирања *кроз* предео. Излаз нове парадигме планирања предела Selman тражи у премошћавању научних и географских подела, нормативаном приступу планирању и делиберативном планирању које је базирано на друштвеној и институционалној инфраструктури. На основу претходно изнених констатација и Faludi-ијевог теоријског оквира, Кандидат закључује да има довољно сазнања да се приступи формирању концепта *нове парадигме планирања*

*предела који треба да одреди просторни концепт, планерске принципе и планерску заједницу.*

Нова парадигма интегрише примену научних принципа: *предеоне екологије и естетике предела као система, као и принципе комуникативног планирања у оквирима предела као просторног концепта.* У хеуристичком смислу, нова парадигма обједињава дескриптивну и прескриптивну теорију планирања, а разрешавање научних проблема и задатака заснива на:

- Концепту предела као целини;
- Трансдисциплинарности, односно интеграцији различитих научних приступа и принципа у решавању проблема са друштвеним знањем;
- Карактеру предела као делу система вредности и јавном добру у планирању.

На основу теоријске парадигме формиран је модел као комбинација *рационалног модела и модела социјалног учења и комуникативне акције* у ком је карактер предела део јавног добра. Операционализација теоријског модела подразумевала је формирање методолошке процедуре израде плана предела која је репродуктивна и употребљива, модулarna и транспарентна. Метод се састоји од шест корака: прва три одговарају дескриптивно-евалуационом делу који се заснива на предеоно-еколошким принципима и принципима естетике предела као система, а у последња три корака се остварују захтеви прескриптивног теоријског приступа. На самом крају је манифестација примене комуникативног модела: дебата са становништвом и заједничко дефинисање предеоних сценарија и стратегије за њихово остваривање кроз предеону политику.

Предложени *метод* планирања предела може функционисати као самосталан али и као део неке друге планске (и истраживачке) процедуре. У земљама у којима постоји инструмент плана предела он може функционисати као засебна метода, али у земљама у којима то није случај, он се посматра модулarno. Захваљујући свеобухватној и комплексној процедури, *фаза карактеризације* може постати део система просторног планирања, заштите животне средине, заштите природног и културног наслеђа или неког другог секторског планирања. Кандидат констатује да је то начин да се метод *институционализује и инструментализује* у различитим традицијама планирања предела у Европи. На крају поглавља Кандидат указује да је концепт планирања *кроз* предео процес који тражи време и стрпљење, друштвену социјализацију и адаптацију.

## **6. ПРИМЕНА НОВОГ КОНЦЕПТА ПЛАНИРАЊА ПРЕДЕЛА У СИСТЕМУ ПЛАНИРАЊА У СРБИЈИ (стрaне 155-183)**

У овом поглављу Кандидат се бави модалитетима примене нове парадигме планирања предела у систему планирања у Србији, односно могућностима разумевања и прихватања карактера определa као дела система вредности у Просторном плану Републике Србије 2020. Опредељење је имало упориште у Faludi-јевим сазнањима, односно предложена је *апликација* концепта новог планирања предела као прва степеница у његовом институционалном развоју. Кандидат истиче да друштвена атмосфера, односно разумевање проблематике планирања предела, није на развојној степеници која обећава примену нове парадигме у целини.

Истраживачки приступ у изради Просторног плана Републике Србије до 2020. године био је на нивоу општости који је омогућио примену основних постулата теоријске парадигме а који одређују *просторни концепт и планерске принципе*. Кандидат констатује да је апликација нове парадигме по узору на Faludi-јеве препоруке почетног упознавања, од терминологије до могуће употребне вредности у систему, успела:

- Стручна јавност је упозната са новим тенденцијама у планирању предела: *карактером предела као интегралној вредности у простору*.
- Дефинисана је терминологија којом је остварен и одређени ниво планерског дијалога у тиму који је радио на изради ППРС 2020.
- Иако није добио *статус јавног добра у планирању просторног развоја*, предео је по први пут посматран независно од објеката заштите природе.

Време и окружење у ком се одвијала израда ППРС 2020 није предпостављало неопходна истраживања која би обезбедила жељени и неспорно потребан ниво детаљности, односно *изостало је утврђивање и издвајање предела различитог карактера на националном (регионалном) нивоу Републике Србије*. Али, у исто време, *метода карактеризације предела је предложена као обавезни део планске процедуре приликом израде регионалних планова, планова за подручја посебне намене, урбанистичке планове, као и за секторске планове и процене утицаја на животну средину*. Апликација новог концепта планирања предела је добила и своју реализацију у делу укупних приоритетних пројеката који су дефинисани у Програму за имплементацију ППРС 2020, чија се реализација очекује до 2014. године. Један од стратешких приоритета и је израда *Студије о типовима предела Србије* применом методе карактеризације предела. Кандидат истиче да су управо резултати ове Студије део који недостаје методолошкој примени нове парадигме, односно концепта планирања предела који свој коначан резултат сагледава у *карактеру предела као вредности којом се усмерава просторни развој*.

У даљој разради могућности интеграције метода планирања предела, Кандидат ставове базира на традицији планирања предела и општеприхваћеним ставовима планерске стручне и научне јавности да је увођење нових планова погрешно. Кандидат сматра да би *изменама и допунама Правилника о садржини, начину и поступку израде планских докумената*, у ком би *утврђивање карактера предела било обавезни део процедуре*, био би учињен први корак који је и део правних инструмената за имплементацију ППРС 2020.

У подпоглаву о двогодишњим искуствима реализације Просторног плана Републике Србије до 2020. године (период од 2010 до 2012 године), анализом Регионалног просторног плана Аутономне покрајине Војводине, Нацрта просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа 2012-2020, Нацрта Регионалног просторног плана за подручје Подунавског и Браничевског управног округа 2011-2020, Просторног плана подручја посебне намене Природног добра Бељаница-Кучај 2012-2020 и Просторног плана подручја посебне намене Специјалног резервата природе Горње подунавље 2012, Кандидат доноси следеће закључке:

- постоје два приступа концепту заштите и уређења предела: у првом је поштована законска форма и традиционалан концепт заштите предела: у другом је предео разрађен у свим фазама израде плана;
- приступ проблематици предела зависи од профила стручњака коме је задатак поверен.

- предео је општи појам тако да је бављење заштитом и уређењем предела, у оквиру регионалних просторних планова и просторних планова посебне намене, компетенција свих који се баве истраживањем простора на различитим размерама (просторни планери, урбанисти, архитекти, инжењери шумарства, итд);
- иако постоји релативно разумевање и прихватање нове вредности карактера предела у односу на коју се предлажу мере и правила уређења и грађења (ППППН Природног добра Бељаница-Кучај), не постоји намера а ни предлог за његовим дефинисањем (осим у случају РППАП Војводине у ком се у имплементацији предвиђа израда студије о карактеру предела за приоритетна подручја);
- карактер предела је датост која се преузима из општих географских и биолошких знања о простору и не постоји иницијатива за његовим утврђивањем.

У исто време, Кандидат констатује да постоји и пример потпуне реализације концепта планирања предела и реализације правног инструмента за имплементацију ППРС (израда Студије процене утицаја на предео развојних планова и пројеката). Студији *Истраживање и валоризација трасе гасовода „Јужни ток“ са аспекта предеоног, гео и биодиверзитета на територији Републике Србије 2012.* претходило је уврђивање специфичног карактера предела, његове остелјивости и капацитета да поднесе планиране промене.

Након претходно изнетих искустава Кандидат сматра да преспективу планирања предела треба тражити у примени Европске конвенције о пределима. Генераторе настајања Европске конвенције о пределима Кандидат изједначава са покретачима промена теоријске парадигме, па Конвенцију сматра метафором новог концепта планирања предела. Овакво схватање је отворило могућности и перспективе промовисања планирања предела као инструмента за њену имплементацију у Србији. Ако конвенције разумемо као договор о модалитетима и правилима понашања, онда проблематику *примене Конвенције треба прихватити као отворену перспективу за планирање предела и пејзажне архитекте који преузимају одговорност за њену примену у Србији.* Тако схваћену одговорност пејзажних архитеката у Србији треба усмерити у три правца:

- истраживање методологије планирања предела и примену методе карактеризације предела;
- унапређење образовања садашњих а посебно будућих пејзажних архитеката; у *планове и програме треба уврстити изучавање методе новог концепта планирања предела која фаворизује проблематику карактера предела као нове вредности у односу на коју се утврђују циљеви планирања, управљања и заштите предела.* У исто време, поред основних студија, ова делом специфична знања би могла да се развијају и у оквиру интегралног мастер програма на Шумарском факултету Универзитета у Београду;
- преусмеравање научно-стручних истраживања за потребе планирања предела (нпр. израда Студије о типовима предела Србије у којој би се успоставила веза између фундаменталног истраживачког еколошког и визуелног приступа са планском акцијом.

## **VI ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА (странице 184-189)**

На основу истраживања Кандидат је дошао до следећих закључака:

- Парадигма планирања предела је од краја 20. века у *Khun*-овој фази кризе;
- Пракси планирања предела је потребна нова теорија која пружа квалитативно нови поглед; *потребна је форма нове парадигме* која омогућава другачији начин интерпретације постојећег знања који постојећа технологија омогућава;
- Постоји потреба за дефинисањем адекватног концептуалног и *оперативног инструмента планирања предела* који ће интегралном интерпретацијом предела омогућити и његову одговарајућу примену на свим нивоима и секторима планирања просторног развоја;
- Модел нове парадигме интегрише примену научних принципа, предеоне екологије и естетике предела као система, као и принципе комуникативног планирања у оквирима предела као просторног концепта. У хеуристичком смислу, обједињена је дескриптивна и прескриптивна теорија планирања, а разрешавање научних проблема и задатака заснива се на: *концепту предела као целини; трансдисциплинарности* у истраживачком приступу и *карактеру предела као новој вредности* у систему планирања али и интегралној интерпретацији знања о пределу;
- *Питања просторног развоја* у интерпретацији новог концепта планирања значе *опредељење за тип односно карактер будућег предела*, који је јавно добро али и интерес, у који су уграђени циљеви свих сектора (становане, индустрија, пољопривреда, шумарство, енергетика, заштита животне средине, природног и културног наслеђа...);
- Примена новог концепта планирања предела у Просторном плану Републике Србије до 2020. године остварена је у оквирима *апликације* као прве степеннице у процесу стварања институције планирања предела. На овај начин је остварен и одређени ниво планерског дијалога у изради овог плана што је коначно и циљ ове фазе у грађењу институције:
  - Просторни *концепт предела као целине* интегрисан је у просторни концепт развоја Републике Србије (предели су природни, урбани и рурални).
  - Кроз методу карактеризације предела, која треба да буде интегрисана у израду свих докумената просторног развоја, интегрисани су *принципи предеоне екологије и естетике предела као система* и *комуникативног планирања*.
  - Иако није добио статус јавног добра у планирању просторног развоја, *предео је по први пут посматран независно од објеката заштите природе*.
- Постоје *предуслови* за реализацију новог концепта планирања предела у просторном развоју Србије:
  - *друштвена верификација вредности (карактера) предела* и његово препознавање у законској регулативи; и

- реализација пројекта карактеризације предела односно утврђивање типова предела и њиховог циљног квалитета на територији Србије
- Реализација новог концепта планирања предела подразумева: усмеравање акција у погледу методологије израде планова и пројеката, образовање пејзажних архитеката и продубљивање и преусмеравање научно-стручних истраживања за потребе планирања предела и примену Европске конвенције о пределима.

## **VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА**

На основу свестране анализе резултата истраживања које је кандидат мр Невена Васиљевић презентирао у својој докторској тези, Комисија за оцену израђене докторске дисертације је једногласно констатовала да ова теза има научну вредност али исто тако и значај за праксу планирања простора.

Кандидат је одабрао веома савремену и актуелну тему. У времену када се преиспитују вредности у планирању просторног развоја, када се све више говори о кризи парадигме планирања предела, Кандидат истражује модел који треба да понуди просторни концепт, принципе и одреди планерску заједницу која ће се бавити његовом реализацијом.

У првом делу дисертације кандидат се бави досадашњим истраживањима на пољу теорије планирања предела и моделима њене институционализације како у одабраним европским регионима тако и у Србији. Констатација да је према Khun-овом теоријском оквиру парадигма планирања предела у фази кризе, иницирала је трагање за *адекватним моделом и методом планирања предела који би омогућили одговарајуће управљање трансформацијом простора*, користећи предео као референтни оквир на свим нивоима планирања, како би се постигла комплементарност просторног развоја и развоја предела, који је представљен у другом делу рада.

Модел нове парадигме Кандидат види у примени научних принципа, предеоне екологије и естетике предела као система, као и принципа комуникативног планирања у оквирима предела као просторног концепта. У хеуристичком смислу, обједињена је дескриптивна и прескриптивна теорија планирања, а разрешавање научних проблема и задатака заснива се на: *концепту предела као целини; трансдисциплинарности* у истраживачком приступу и *карактеру предела као новој вредности* у систему планирања али и интегралној интерпретацији знања о пределу.

*Питања просторног развоја* у интерпретацији новог концепта планирања Кандидат сагледава кроз *опредељење за тип односно карактер будућег предела*, који је јавно добро али и интерес, у који су уграђени циљеви свих сектора (становање, индустрија, пољопривреда, шумарство, енергетика, заштита животне средине, природног и културног наслеђа...).

Применом новог концепта планирања предела у Просторном плану Републике Србије до 2020 у оквирима *апликације* као прве степенице у процесу стварања

институције планирања предела, Кандидат констатује да је остварен и одређени ниво планерског дијалога у изради овог плана што је коначно и циљ ове фазе у грађењу институције: *Просторни концепт предела као целине* интегрисан је у просторни концепт развоја Републике Србије; поједностављеном и примењивом методом карактеризације предела, која треба да буде интегрисана у израду свих докумената просторног развоја, интегрисани су *принципи предеоне екологије и естетике предела као система* и *комуникативног планирања*, а *предео је по први пут посматран независно од објекта заштите природе*.

У исто време, Кандидат указује и на *предуслове* за реализацију новог концепта планирања предела у просторном развоју Србије који се односе на *друштвену верификацију вредности (карактера) предела* и његово препознавање у законској регулативи; и *реализацију пројекта карактеризације предела* на територији Србије. Поред тога, реализација новог коцепта планирања предела подразумева: усмеравање акција у погледу методологије израде планова и пројеката, образовање пејзажних архитеката и продубљивања и преусмеравања научно-стручних истраживања за потребе планирања предела и примену Европске конвенције о пределима.

Кандидат је зналачки користио литературу и изворе, коректно их цитирао или се позивао на њих. Потребно је истаћи да је међу 255 библиографске одреднице, наведене у овој дисертацији, већина савремених извора, што упућује на закључак да Кандидат располаже темељним, умешним и актуелним приступом у проучавању постојећих и доступних релевантних међународних библиографских научних референци. Поред анализе сопствених резултата мр Невена Васиљевић је исцрпном анализом литературних извора и кроз дискусију дала значајан прилог разјашњењу одређених констатација и закључака из светске и наше литературе. Кандидат расправља са осталим ауторима аналитички, али исто тако своје резултате у смислу тренутне применљивости модела планирања предела критички разматра.

Сложеност и интердисциплинарност предмета истраживања захтевали су примену одговарајућих метода и истраживачких техника погодних за постављање полазних хипотеза, доказивање ставова, проверавање и коначно обликовање научних закључака који су планирани у дисертацији: метода анализе и синтезе, са елементима метода специјализације и генерализације, индуктивног и дедуктивног метода, историјског и аналогног, компаративног и метода моделовања, као и других метода. Од метода које се примењују у процесу интегралног управљања простором, у делу примене новог модела планирања предела коришћене су методе управљање базама података и географски информациони системи (GIS), а у предеоно-планерској фази је примењен је поједностављен метод процене карактера предела. Примена ове методе обезбеђује висок степен истраживачке интегративности у новој парадигми планирања предела која омогућава и боље разумевање структуре предела, његовог функционисања, осетљивости и капацитета, као и трендова трансформација. У формирању методе за примену новог модела у Просторном плану Републике Србије коришћен је метод сценарија, као и инструменти за спровођење политика: законски, институционални, економски.

Дисертација је писана разумљивим језиком и јасним стилем. Распоред материје има логичан ред. Техника израде је на завидном нивоу.



На основу напред изложеног Комисија сматра да докторска дисертација Невене Б. Васиљевић, представља оригиналан-самосталан научни рад и представља значајан допринос науци.

### **VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: **ДА**

3. По чему је дисертација оригинални допринос науци:

Допринос дисертације „Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“ мр Невене Васиљевић је оригиналан и значајан за теорију планирања предела, а посебно због тога што су истраживања из ове области код нас ретка, будући да су захтевна како у погледу литературе тако и у погледу способности апстракције, анализе и закључивања. Оваква истраживања су и веома незахвална, јер по правилу изазивају одијум научне (и стручне) јавности, али су и неопходна, посебно у ситуацијама када се у значајнијој мери мења политички, социјални и економски амбијент, као што је то случај данас, и то како на глобалном нивоу тако и у Србији, што истраживању даје атрибут актуелности. Намера и добијени резултати Кандидата да се на формирању теоријске парадигме планирања предела не заустави већ да, у складу са резултатима истраживања постави методолошке смернице за примену у систем планирања у Србији, у складу је са схватањем да методологија није ништа друго него проналажење начина да се теоријска мисао спроведе у пракси, те Комисија оцењује допринос дисертације као значајан за методологију и праксу просторног развоја у Србији.

На основу прегледа дисертације кандидата мр Невене Васиљевић може се констатовати да се ради о комплексном и оригиналном научном раду који доприноси не само теоријско-методолошком оквиру планирања предела, већ и процесу израде и реализације просторних планова, као основних аката просторног развоја Србије у условима континуиране друштвене, политичке и економске кризе, која се више не може приписивати само „транзиционим процесима“ јер добија глобалан, свеобухватан значај и тражи иста таква решења. Комисија налази да је успешном израдом докторске тезе и школа планирања предела на Одсеку за пејзажну архитектуру и хортикултуру Шумарског факултета Универзитета у Београду дала свој допринос теоријско-методолошкој мисли у области планирања предела у Србији, како у смислу оригиналности, тако и у смислу упућивања на парадигму планирања којом је могуће решавати проблеме савременог просторног развоја.

## **IX ПРЕДЛОГ**

На основу укупне оцене докторске дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Универзитета у Београду - Шумарског факултета **да прихвати позитивну оцену израђене докторске дисертације мр Невене Б. Васиљевић, под насловом „Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије“ и одобри њену јавну одбрану на Шумарском факултету у Београду и одреди Комисију за јавну одбрану** у саставу: др Јасминка Цвејић, редовни професор, др Даворин Газвода, редовни професор, др Милан Медаревић, редовни професор и др Дејан Ђорђевић, редовни професор.

Београд, 7. децембар 2012. год.

### **ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ**

др Јасминка Цвејић, редовни професор  
Универзитет у Београду - Шумарски факултет

др Даворин Газвода, редовни професор  
Универзитет у Љубљани, Биотехнички факултет - Крајинска архитектура

др Милан Медаревић, редовни професор  
Универзитет у Београду - Шумарски факултет

др Дејан Ђорђевић, редовни професор  
Универзитет у Београду, Географски факултет - Просторно планирање